

تأثیر ریسک شرکت بر رابطه نااطمینانی سیاست اقتصادی و حق الزحمه غیرنرمال حسابرس

سمیرا زارعی^۱

شهاب محمدی^۲

محسن فضل اله فیروز کوهی^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۱۵ تاریخ چاپ: ۱۴۰۳/۱۱/۳۰

چکیده

در یک محیط اقتصادی نااطمینان، تصمیمات و نظر حسابرس محدود است. همچنین چنانچه حسابرس ریسک شرکتی را بالاتر ارزیابی کند، با اتخاذ رویه‌های حسابرسی اضافی و در نظر گرفتن منابع اضافی برای کم کردن احتمال زیان‌های اقتصادی و اعتباری آینده، انگیزه بالایی برای اجتناب از خطرات دارد؛ در نتیجه حسابرس به‌طور طبیعی هزینه‌های حسابرسی بالایی را برای جبران ریسک در هنگام پذیرش کار در نظر می‌گیرد. در این پژوهش به بررسی تأثیر ریسک شرکت بر رابطه نااطمینانی سیاست اقتصادی و حق الزحمه غیرنرمال حسابرس پرداخته شده است. اطلاعات پژوهش برگرفته از صورت‌های مالی ۱۶۴ شرکت در بازه زمانی ۱۳۹۱-۱۴۰۱ است. پژوهش، از نظر هدف کاربردی؛ و از نظر ماهیت و محتوا از نوع همبستگی است. برای آزمون وجود رابطه بین متغیرها و معنادار بودن مدل برآورده شده از روش رگرسیون چندگانه مبتنی بر تحلیل داده‌های تابلویی (پانل دیتا) استفاده شد. نتایج به‌دست آمده نشان می‌دهد رابطه مثبتی بین شاخص‌های نااطمینانی سیاست اقتصادی رشد اقتصادی و نرخ ارز با حق الزحمه غیر نرمال حسابرس وجود دارد. به‌علاوه ریسک‌پذیری شرکت رابطه بین شاخص‌های نااطمینانی سیاست اقتصادی و حق الزحمه غیر نرمال حسابرس را تعدیل می‌کند و منجر به تقویت این رابطه می‌شود.

واژگان کلیدی

ریسک شرکت، نااطمینانی سیاست اقتصادی حق الزحمه غیرنرمال حسابرس

۱. استادیار گروه حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران غرب، تهران، ایران. (zareisamira@witiau.ac.ir)

۲. دانشجوی دکتری حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران غرب، تهران، ایران. (نویسنده مسئول).

(shahabmohammadi1987@yahoo.com)

۳. دانشجوی دکتری حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران غرب، تهران، ایران. (mohsenfiruzkuhi@gmail.com)

۱- مقدمه

حق الزحمه حسابرسی معقول از دو بخش تشکیل شده است، یکی حق الزحمه حسابرسی و دیگری حق بیمه ریسک حسابرسی^۱. به هرگونه انحراف حق الزحمه واقعی نسبت به حق الزحمه مورد انتظار، حق الزحمه غیر نرمال (غیرعادی)^۲ گفته می‌شود (فخاری و همکاران، ۱۳۹۷). هر چه مقدار انحراف حق الزحمه غیرعادی حسابرسی بیشتر باشد، ممکن است حسابرس با ریسک بیشتری مواجه شود. زمانی که ریسک تعریفات با اهمیت بالا باشد استانداردهای حسابرسی برای بهبود کارایی حسابرسی، حسابرس مستقل را به انجام تلاش بیشتر ملزم می‌کند که در چنین شرایطی حسابرسان ساعات کاری خود را افزایش می‌دهند (رشیدی و همکاران، ۱۴۰۳). دریافت این حق الزحمه بالاتر می‌تواند تحت تأثیر شرایط نا اطمینان سیاست اقتصادی کشورها قرار گیرد. نااطمینانی سیاست اقتصادی به ناتوانی در قضاوت دقیق در خصوص نحوه تغییر سیاست‌های اقتصادی یک کشور در طول روند توسعه از جمله سیاست‌های مالی، پولی و تجاری اشاره دارد (بیکر^۳ و همکاران، ۲۰۱۶). منظور از نااطمینانی سیاست‌های اقتصادی، بی‌ثباتی است که غالباً با انحراف معیار معیارهای اقتصادی مانند انحراف معیار تورم، رشد تولید ناخالص ملی، رشد عرضه پول، بسط اعتبارات داخلی و کسری بودجه دولت مورد سنجش قرار می‌گیرد (مرادی و همکاران، ۱۴۰۱). دلیل تأثیر نااطمینانی بر حق الزحمه حسابرسی، این است که نااطمینانی منجر به افزایش ریسک ذاتی شرکت‌ها می‌شود که احتمال دارد حق بیمه حسابرسی را متأثر سازد (وانگ و ژو، ۲۰۲۲). حسابرسان باید خطرات احتمالی یا موجود تعریف با اهمیت شرکت‌ها را در نظر داشته باشند که طبیعتاً منجر به افزایش خطر حسابرسی شده حق الزحمه حسابرسی را نیز بالا می‌برد. بر مبنای تئوری وابستگی به منابع، شرکت‌هایی که به منابع متکی هستند برای موفقیت باید به‌طور پایداری عمل کنند، اما وقتی منابع کمیاب می‌شوند، محیط نامطمئن از رشد آنها جلوگیری می‌کند. در نتیجه، ریسک‌های عملیاتی و راهبردی شرکت بیشتر شده و ریسک‌های ذاتی و ریسک‌های کنترلی ذاتی در عملیات تولید می‌تواند منجر به حق بیمه ریسک حسابرسی بالاتری شود (یانگ و همکاران، ۲۰۱۸).

عامل دیگر تأثیرگذار بر این رابطه، ریسک‌پذیری شرکت است. در ادبیات مالی و حسابداری، ریسک‌پذیری شرکت به عنوان ابهامات مرتبط با بازده و جریان نقدی مورد انتظار ناشی از سرمایه‌گذاری تعریف می‌شود (لی^۴، ۲۰۲۴). عدم نااطمینانی سیاست اقتصادی ریسک ذاتی شرکت‌ها را افزایش می‌دهد که ممکن است بر حق بیمه حق الزحمه حسابرسی تأثیرگذار باشد. عدم اطمینان ممکن است با تأثیرگذاری بر نگرش مدیریت ریسک و انتظارات زیان، بر رفتار تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاری پرخطر شرکت تأثیر بگذارد. هنگامی که عدم اطمینان خارجی بالا باشد، انتظارات مدیریت برای آینده بدبینانه‌تر است، درحالی‌که تصمیمات سرمایه‌گذاری و الگوهای رفتاری محافظه‌کارانه‌تر و پایدارتر هستند؛ در نتیجه، پروژه‌های سرمایه‌گذاری با ریسک بالا و بازدهی بالا را می‌توان به راحتی کنار گذاشت (چاتجوتامارد و همکاران^۵، ۲۰۱۹). به علاوه در یک محیط اقتصادی با عدم قطعیت، تصمیمات و نظر حسابرس محدود می‌شود و هراندازه ریسک حسابرسی بالاتر باشد، امکان انتشار اظهارنظر حسابرسی غیراستاندارد بیشتر می‌شود. همچنین اگر حسابرسان

¹ audit risk premium

² Abnormal Audit Fees

³ Baker

⁴ Lee

⁵ Chatjuthamard et al

ریسک شرکتی را بالاتر ارزیابی کنند، با اعمال رویه‌های حسابرسی اضافی و تخصیص منابع اضافی برای کاهش احتمال زیان‌های اقتصادی و اعتباری آتی، انگیزه بالایی برای اجتناب از خطرات، دارند. در نتیجه حسابرسی به‌طور طبیعی هزینه‌های حسابرسی غیرعادی بالایی را برای جبران ریسک در هنگام پذیرش ریسک ایجاد می‌کند. از مجموع این مباحث می‌توان دریافت که افزایش نااطمینانی و همچنین ریسک شرکت‌ها، حساب‌رسان را وادار به دریافت حق الزحمه بیشتر برای جبران خدمات خود می‌کنند. در نتیجه در این پژوهش این سؤالات موردبررسی قرار می‌گیرد که آیا بیشتر شدن نااطمینانی و در کنار آن افزایش ریسک می‌تواند منجر به درخواست حق الزحمه بیشتر برای حساب‌رسان شود یا خیر؟

۲- چارچوب نظری و فرضیات تحقیق

نااطمینانی سیاست اقتصادی و حق الزحمه غیرنرمال

حق الزحمه حسابرسی، یکی از انواع هزینه‌های نمایندگی شرکت‌ها است که با هدف کنترل و نظارت بر عملکرد نماینده توسط سهامداران تحمل می‌شود. (عطایی شریف و همکاران، ۱۴۰۰). حق الزحمه حسابرسی پاداش اقتصادی برای حساب‌رسانی است که خدمات حسابرسی ارائه می‌دهد و شامل کل هزینه حسابرسی از طریق کار حسابرسی کلی، جبران ریسک و تقاضای سود است. (میریانی^۱، ۲۰۲۱). در تعریفی دیگر حق الزحمه حسابرسی، شامل هرگونه وجهی است که بابت ارائه خدمات حسابرسی و طبق توافق، بر اساس قرارداد به حساب‌رس یا مؤسسه حسابرسی پرداخت می‌گردد و منافع اقتصادی حساب‌رس از طریق این حق الزحمه تأمین می‌شود (رضایی و همکاران، ۱۳۹۸؛ واعظ و همکاران، ۱۳۹۷). پس از ممنوعیت قانون ساربینز-اکسلی درباره برخی از انواع خدمات غیر حسابرسی، پژوهش‌ها بر حق الزحمه حسابرسی و به‌ویژه حق الزحمه غیرعادی حسابرسی تمرکز کردند. (لی^۲، ۲۰۲۴). حق الزحمه حسابرسی از دو جزء تشکیل شده است: عادی و غیرعادی. مؤلفه اول منعکس‌کننده هزینه واقعی پرداخت‌شده توسط مشتری است. با تفاضل مقادیر باقیمانده برای همه متغیرهایی که میان مشتریان مشترک هستند، مانند اندازه، پیچیدگی و ریسک، محاسبه می‌شود. مؤلفه دوم، مازاد پاداش حساب‌رس را نشان می‌دهد که خاص رابطه حساب‌رس - مشتری است (دabor و بنجامین^۳، ۲۰۱۷). حق الزحمه غیرنرمال حساب‌رس عبارت است از تفاوت بین حق الزحمه واقعی حساب‌رس (حق الزحمه پرداخت‌شده جهت حسابرسی صورت‌های مالی) و سطح عادی از حق الزحمه حسابرسی که انتظار پرداخت آن را دارند (واعظ و تیموری، ۱۳۹۳). بر همین اساس به هرگونه انحراف حق الزحمه واقعی نسبت به حق الزحمه مورد انتظار، حق الزحمه غیرعادی گفته می‌شود که می‌تواند از عوامل مختلفی مانند تلاش‌های اضافی حساب‌رسان برای افزایش کیفیت گزارشگری مالی یا از روابط خاص برای پنهان‌کاری نشئت گیرد (فخاری و همکاران، ۱۳۹۷)؛ اما دیفوند و ژانگ^۴ (۲۰۱۴) معتقدند که در عمل، تفسیر انحراف حق الزحمه حسابرسی مشکل‌ساز است؛ به این دلیل که حق الزحمه بیشتر می‌تواند نشانگر تلاش‌های اضافی آتی حساب‌رس باشد که موجب افزایش کیفیت گزارشگری مالی می‌شود؛ از طرفی دیگر حق الزحمه غیرعادی حساب‌رس می‌تواند نمایانگر صرف ریسک بیشتر یا واکنش حساب‌رسان بر مقابل ریسک‌ها باشد که با کیفی اندک گزارشگری مالی در ارتباط است

¹ Meiryani

² Lee

³ Dabor & Benjamine

⁴ DeFond & Zhang

همان گونه که اشاره شد نااطمینانی سیاست اقتصادی می تواند؛ حق الزحمه مازاد را تحت تأثیر قرار دهد. عدم قطعیت در واقع یکی از نشانه های نبود اطمینان در اقتصاد یا سیاست یا هر حوزه دیگر است؛ به نحوی که اشخاص یا فعالان هر حوزه ای قادر نیستند به شیوه ای بهینه در مورد آینده اطلاعات داشته و آن را پیش بینی کنند. (متین فرد و چهارمحالی، ۱۴۰۱). همچنین نااطمینانی حالتی است که وقایع آینده و یا احتمال رخ دادن آنها پیش بینی نشده است. در دنیای واقعی، اقتصاد سرشار از نااطمینانی عوامل اقتصادی است که به بروز ریسک و مخاطره در فضای تصمیم گیری عوامل اقتصادی منجر شده و رفتار آنها را تحت تأثیر قرار می دهد. نااطمینانی وقتی وجود دارد که یا اتفاقات آینده مشخص و معلوم نباشد و یا با وجود مشخص بودن اتفاقات آینده، احتمال آنها قابل پیش بینی نیست. به بیان دیگر، دلیل عمده نااطمینانی نبود دانش پیش بینی است. در چنین وضعیتی تصمیم گیری برای آینده پیچیده و مشکل می شود و بر تصمیمات عاملان اقتصادی تأثیر می گذارد. از مهم ترین عوامل ایجاد و تشدید نااطمینانی اقتصادی را می توان سیاست های دولت ها عنوان کرد که با توجه به افق زمانی محدود خود سیاست های مورد نظر را طراحی می کنند (قربانی و همکاران، ۱۴۰۱). همچنین منظور از نااطمینانی سیاست های اقتصادی، بی ثباتی است که غالباً با انحراف معیار معیارهای اقتصادی مانند انحراف معیار تورم، رشد تولید ناخالص ملی، رشد عرضه پول، بسط اعتبارات داخلی و کسری بودجه دولت مورد سنجش قرار می گیرد. در حالتیکه سیاستگذار با موقعیت عدم اطمینان روبرو می شود، درواقع با یک تابع هدف و حداقل یک قید مواجه است. در نتیجه چالش سیاست گذار چگونگی رفتار با عوامل غیرقطعی و ناشناخته است. این عدم قطعیت ناشی از قاعده رفتاری حاکم بر ارتباط بین متغیرهای اقتصادی است. در کنار تابع هدف، ساختار و محدودیت های مترتب بر آن وجود دارد. سیاست گذار در پی خلق شرایط بهینه برای تابع هدف است. هدف می تواند بیشینه نمودن رفاه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی و نظایر آن باشد (مرادی و همکاران، ۱۴۰۱).

نقش اطمینانی بر حق الزحمه به این طریق است که خطر شکست سرمایه گذاری را افزایش می دهد که منجر به زیان برای سهامداران، مسئولیت بیشتر حسابرس و ریسک بیشتر دعوی قضایی برای حسابرس می شود که این امر منجر به حق الزحمه های جبران ریسک حسابرسی بالاتر می شود. (وانگ و ژو، ۲۰۲۲). مورد دیگر اینکه سرمایه گذاری در محیط های با عدم قطعیت، می تواند سبب بیشتر شدن غیرقابل پیش بینی سود شود که به نوبه خود می تواند منجر به احتمال بیشتر خطرات تحریف با اهمیت در صورت های مالی شرکت ها شود. در همین حال، سرمایه گذاری در چنین محیط هایی، کار حسابرس را در مقایسه با محیط حسابرسی قبلی پیچیده می کند؛ یعنی تغییرات خط مشی اقتصادی بر محیط عملکرد حسابرس تأثیر می گذارد (فاچیو و همکاران، ۲۰۱۶). یک محیط اقتصادی نامطمئن، رفتار فرصت طلبانه مدیریت را تشدید می کند و احتمال ضعف کنترل های داخلی را آشکار می کند، بنابراین شرکت را در معرض خطرات تحریف با اهمیت قرار می دهد. این امر به نوبه خود ریسک ذاتی را برای حسابرس افزایش می دهد. در این حالت حسابرسان علاوه بر دریافت حق الزحمه برای ریسک حسابرسی، با افزایش سرمایه گذاری حسابرسی، به عنوان مثال، با افزایش زمان حسابرسی، استخدام حسابرسان متخصص تر و اجرای روش های حسابرسی بیشتر به عنوان ابزاری برای کاهش شکست حسابرسی، به ریسک های موجود واکنش نشان می دهند؛ که منجر به حق الزحمه بالاتر می شود (وانگ و ژو، ۲۰۲۲). در نتیجه فرضیه اول به شرح زیر ارائه می شود:

فرضیه اول: بین نااطمینانی سیاست اقتصادی و حق الزحمه غیرنرمال حسابرس رابطه معنی داری وجود دارد.

تأثیر ریسک شرکت بر رابطه نااطمینانی سیاست اقتصادی و حق الزحمه غیرنرمال

ریسک، بخشی جدایی ناپذیر از تمامی فعالیت‌های تجاری است و مدیریت اثربخش آن، نه تنها در رابطه با پیشگیری از مشکل مالی و انجام بودجه‌بندی سرمایه‌ای به شرکت کمک می‌کند، بلکه فرایند تصمیم‌گیری را نیز بهبود می‌بخشد. درواقع، یکی از وظایف اصلی مدیریت، سروکار داشتن با ریسک است (گل محمدی شورکی، ۱۴۰۰). در ادبیات مالی و حسابداری، ریسک‌پذیری شرکت به عنوان ابهامات مرتبط با بازده و جریان نقدی مورد انتظار ناشی از سرمایه‌گذاری تعریف می‌شود (دریایی و همکاران، ۲۰۲۴). ریسک و مدیریت ریسک بخش مهمی از مطالعات اخیر را متوجه خود ساخته است. چراکه ریسک‌پذیری بالا با هدف بهبود قیمت سهام، نقش مهمی در بحران‌های مالی داشته است. در واقع در سالهای اخیر ریسک‌پذیری شرکتها بخاطر بحران مالی جهانی مورد توجه قرار گرفته است. سطحی از ریسک را که مدیریت می‌پذیرد، تعیین کننده میزان سرمایه‌گذاری است. پذیرش سطح بالای ریسک، نشان از ارزش بالای سرمایه‌گذاری است. اینکه چطور مدیران به ریسک پردازند، به نتایج و بازده ریسک‌پذیری و تأثیر آن بر عملکرد موجب خواهد شد. افزایش پویایی محیط و سطح عدم پیش‌بینی، منجر به درک ناقص از بازار می‌شود و در این شرایط، پذیرش ریسک، باعث کاهش عملکرد می‌گردد. در محیط‌های پرریسک، ریسک‌پذیری نه تنها تأثیر مستقیم منفی بر عملکرد شرکت می‌گذارد، بلکه ممکن است شیوه محدودیت‌های مالی عملکرد شرکت‌های خرد را نیز کاهش دهد (دادشی و پورعلی، ۱۴۰۱).

نااطمینانی سیاست اقتصادی ممکن است ریسک‌پذیری شرکت را از طریق کانال‌هایی مانند "زیان‌گریزی" کاهش دهد. محدودیت‌های تأمین مالی خارجی که بر شرکت‌ها اعمال می‌شود به دلیل نااطمینانی سیاست اقتصادی افزایش می‌یابد و در نتیجه ریسک‌پذیری شرکت را مهار می‌کند (چولاک و همکاران، ۲۰۱۷؛ جنس، ۲۰۱۷). باین وجود، عدم اطمینان نه تنها "ریسک"، بلکه فرصت‌های بالقوه توسعه را نیز شامل می‌شود. با شناسایی فرصت‌های بالقوه نامشخص در آینده، شرکت‌ها می‌توانند از عدم قطعیت‌های «بد» اجتناب کنند، عدم قطعیت‌های «خوب» را درک کرده و از آن استفاده کنند و کسب سود و خلق ارزش را درک کنند. نااطمینانی سیاست اقتصادی می‌تواند "انتظار فرصت" را ایجاد کند و ریسک‌پذیری شرکت را ترویج کند (یان و کان، ۲۰۲۴^۱).

در این رابطه دو دیدگاه متضاد ارائه شده است. بنابر دیدگاه اول، نااطمینانی سیاست‌های اقتصادی، منجر به افزایش ریسک عملیاتی شرکت‌ها شده و عدم تقارن اطلاعاتی را میان مدیران و حسابرسان بیشتر می‌کند. بر اساس تئوری بیمه حسابرسی هراندازه عدم اطمینان سیاست اقتصادی بیشتر باشد، ریسک عملیاتی و هزینه نمایندگی شرکت بالاتر است (میرزا و احسان، ۲۰۲۰). بر اساس تئوری حسابرسی ریسک‌محور، زمانی که حسابرسان ریسک شرکتی بالاتری را درک می‌کنند، با اعمال روش‌های حسابرسی اضافی و تخصیص منابع اضافی برای کاهش احتمال زیان‌های اقتصادی و اعتباری آتی، انگیزه بالایی برای اجتناب از خطرات، دارند. (ژانگ و همکاران، ۲۰۲۱). در نتیجه حسابرسی به‌عنوان مکانیزم انتقال ریسک، به‌طور طبیعی هزینه‌های حسابرسی غیرعادی فوق‌العاده بالایی را برای جبران ریسک در هنگام پذیرش ریسک ایجاد می‌کند؛ اما در دیدگاه دوم، محیط نامطمئن، احتمال دارد استفاده از فناوری‌های جدید و فرصت‌های توسعه جدیدی را برای شرکت نمایان کند. فاجیو و همکاران (۲۰۱۶) دریافتند شرکت‌هایی که فرصت‌های توسعه جدید

¹ Yan & Kun

را غنیمت می‌دانند و سرمایه خود را در شرایط نامطمئن اقتصادی به کار می‌گیرند، بازده بالایی به دست می‌آورند و با بهبود کارایی تخصیص سرمایه، انعطاف‌پذیری آنها در برابر ریسک افزایش می‌یابد، بنابراین می‌توانند با وجود عدم قطعیت سیاست‌های اقتصادی از زیان جلوگیری کنند. در نتیجه، حساب‌رسان با ریسک عمل کمتری مواجه می‌شوند و متعاقباً منجر به کاهش تعهدات حسابرسی و در نتیجه کاهش هزینه‌های غیرعادی حسابرسی می‌شود. (وانگ و ژو، ۲۰۲۲). در نتیجه فرضیه دوم به شرح زیر ارائه می‌شود:

فرضیه دوم: ریسک‌پذیری شرکت رابطه بین نااطمینانی سیاست اقتصادی و حق‌الزحمه غیرنرمال حساب‌رس را تعدیل می‌کند

۳-پیشینه تحقیق

ژولیان و لیو^۱ (۲۰۲۴) در فراتحلیل هزینه‌های حسابرسی غیرنرمال و کیفیت گزارشگری مالی: نشان می‌دهند که هزینه‌های حسابرسی غیرنرمال بالاتر با کاهش کیفیت گزارشگری مالی مرتبط هستند. یان و کان (۲۰۲۴) در بررسی نااطمینانی سیاست اقتصادی و مالی سازی شرکت: یک رابطه U شکل بین نااطمینانی سیاست اقتصادی و مالی سازی شرکت‌ها ثابت کردند. اگر نااطمینانی سیاست اقتصادی در محدوده مناسبی باشد، افزایش نااطمینانی سیاست اقتصادی بعید است که شرکت‌ها را مجبور به بیشتر شدن سرمایه‌گذاری دارایی‌های مالی کند؛ اما ریسک عملیاتی ناشی از عدم قطعیت سیاست اقتصادی بسیار بالا سبب می‌گردد شرکت‌ها گرایش زیادی به سرمایه‌گذاری در دارایی‌های مالی داشته باشند. مینگ و همکاران^۲ (۲۰۲۳) در بررسی تأثیر نااطمینانی سیاست اقتصادی بر حق‌الزحمه حسابرسی نشان دادند یک ارتباط مثبت قوی بین عدم قطعیت سیاست اقتصادی و حق‌الزحمه حسابرسی وجود دارد با این حال کنترل‌های داخلی مؤثر می‌توانند تأثیر عدم قطعیت سیاست اقتصادی بر حق‌الزحمه حسابرسی را کاهش دهند. علاوه بر این، یافته‌ها نشان می‌دهد که این ارتباط مثبت برای شرکت‌های دولتی در مقایسه با شرکت‌های غیردولتی ضعیف‌تر است. وانگ و ژو (۲۰۲۳) در پژوهشی با عنوان عدم قطعیت سیاست اقتصادی، ریسک‌پذیری شرکت و حق‌الزحمه غیرنرمال حسابرسی نشان دادند سطح حق‌الزحمه حسابرسی غیرعادی با افزایش عدم قطعیت سیاست اقتصادی افزایش می‌یابد و ریسک‌پذیری شرکتی این همبستگی را بدتر می‌کند. همچنین بیشتر شدن عدم قطعیت سیاست‌های اقتصادی، حساب‌رسان را به افزایش ورودی‌های اضافی و دریافت حق‌الزحمه بیشتر برای ریسک‌های حسابرسی سوق می‌دهد که در نتیجه هزینه‌های حسابرسی غیرعادی مثبت و منفی بیشتری را به همراه دارد. علاوه بر این، یک ارتباط مثبت بین عدم قطعیت سیاست اقتصادی و حق‌الزحمه حسابرسی غیرعادی در شرکت‌های غیردولتی وجود دارد. ژائو (۲۰۲۱) در بررسی رابطه بین حق‌الزحمه غیرنرمال حسابرسی و ریسک سقوط قیمت سهام نشان دادند که هر اندازه حق‌الزحمه حسابرسی توسط حساب‌رس بالاتر باشد، ریسک سقوط قیمت سهام شرکت کمتر می‌شود و ورال-یاواس^۳ (۲۰۲۰) به بررسی تأثیر نااطمینانی سیاست اقتصادی و شرایط کلان اقتصادی بر ریسک‌پذیری شرکتی در کشورهای توسعه‌یافته پرداخت و نشان داد که شرکت‌ها با شوک نااطمینانی سیاست اقتصادی، ریسک‌گریزتر می‌شوند. این رابطه، صرف‌نظر از اینکه شرایط اقتصاد کلان مساعد است یا خیر، با معیارهای ریسک‌ناپایدار و نوسان سود نیز قوی است. علاوه بر این، سطح رقابت در صنعت

¹ Xuelian & Liu

² Ming

³ Vural-Yavas

یک عامل مهم تعدیل کننده اثر نااطمینانی سیاست اقتصادی بر ریسک پذیری شرکت است و شرکت های فعال در صنایع متمرکز ریسک پذیری خود را کاهش می دهند.

اخگر و همکاران (۱۴۰۲) پژوهشی با عنوان عدم قطعیت سیاست اقتصادی و ریسک پذیری شرکت: نقش رقابت بازار محصول، اصطکاک مالی و مالی شدن، انجام دادند. بر اساس یافته های آنها بین عدم قطعیت سیاست اقتصادی و ریسک پذیری شرکت رابطه مثبت و معناداری وجود دارد با این حال شواهدی که بیانگر نقش تعدیل گری رقابت بازار محصول و اصطکاک مالی بر رابطه بین عدم قطعیت سیاست اقتصادی و ریسک پذیری شرکت باشد، یافت نگردید. بین عدم قطعیت سیاست اقتصادی و مالی شدن رابطه منفی و معناداری وجود دارد که با افزایش عدم قطعیت سیاست اقتصادی، سطح دارایی مالی در شرکت ها کاهش می یابد. با وارد کردن مالی شدن به عنوان متغیر میانجی در مدل اصلی، نقش میانجیگری تأیید نشده است. لونی و همکاران (۱۴۰۰) به بررسی تأثیر نااطمینانی سیاست های اقتصادی بر سرمایه گذاری شرکتی پرداختند و به این نتیجه رسیدند که اثر شاخص ترکیبی نااطمینانی سیاست های اقتصادی و همچنین اثر تمامی متغیرهای نااطمینانی بر سرمایه گذاری شرکتی منفی و معنادار است. همچنین نتایج حاکی از تأثیرگذاری بیشتر نااطمینانی سیاست پولی بر سرمایه گذاری شرکتی نسبت به نااطمینانی سیاست مالی بود. قاسمی و همکاران (۱۴۰۰) به بررسی تأثیر نااطمینانی سیاست اقتصادی بر عدم تقارن اطلاعاتی، واکنش سرمایه گذاران به شگفتی سود و افشای اختیاری پرداختند و نشان دادند که نااطمینانی سیاست اقتصادی بر عدم تقارن اطلاعاتی سرمایه گذار تأثیر مثبت و معنادار دارد. به علاوه، نااطمینانی سیاست اقتصادی بر افشای اختیاری تأثیر منفی و معنادار دارد. همچنین شواهد قابل اتکایی مبنی بر تأثیرگذاری نااطمینانی سیاست اقتصادی بر واکنش سرمایه گذار به شگفتی سود به طور معنادار یافت نشد. صفرزاده و همکاران (۱۴۰۰) در بررسی رابطه بین تأخیر عادی گزارش حسابرسی و ریسک سقوط آتی قیمت سهام و اثر کارایی عملکرد حسابرسی داخلی بر آن نشان دادند تأخیر عادی گزارش حسابرسی دارای تأثیر مثبت و معنادار بر ریسک سقوط آتی قیمت سهام است. همچنین در ارتباط با تأثیر اندازه واحد حسابرسی داخلی و قدمت واحد حسابرسی داخلی بر رابطه میان تأخیر عادی گزارش حسابرس و ریسک آتی سقوط قیمت سهام ارتباط منفی و معناداری مشاهده گردید.

۴. روش تحقیق

این پژوهش، از نظر هدف کاربردی، از نظر ماهیت و محتوا از نوع توصیفی همبستگی؛ و با توجه به استفاده از اطلاعات تاریخی، پس رویدادی است. همچنین این پژوهش از نوع مطالعه ای کتابخانه ای و تحلیلی - علی بوده و مبتنی بر تحلیل داده های تابلویی (پانل دیتا) نیز است؛ و برای تجزیه و تحلیل داده های از نرم افزارهای EViews استفاده شده است. داده های مورد نیاز این پژوهش از طریق سامانه کدال گردآوری شده و برای مطالعه مبانی نظری و پیشینه پژوهش، از روش کتابخانه ای استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه شرکت های پذیرفته شده در بازار سرمایه ایران در یک بازه زمانی ۱۱ ساله طی دوره زمانی ۱۳۹۱-۱۴۰۱ است که با غربالگری جامعه آماری و بعد از مدنظر قرار دادن معیارهای زیر تعداد ۱۶۴ شرکت به عنوان جامعه آماری انتخاب شدند.

(۱) با توجه به نیاز به داده های ۵ سال پیش برای محاسبه متغیرها (نااطمینانی) باید از سال ۱۳۸۷ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشند و تا پایان سال ۱۴۰۱ در بورس فعال باشند.

(۲) شرکت طی بازه زمانی ۱۳۸۷ تا ۱۴۰۱ سال مالی و نوع فعالیت خود را تغییر نداده باشند.

۳) به لحاظ ساختار گزارشگری جداگانه‌ای که شرکت‌های سرمایه‌گذاری و واسطه‌گری مالی دارند از نمونه حذف می‌شوند.

۴) اطلاعات مالی آنها در بازه زمانی ۱۳۸۷ تا ۱۴۰۱ در دسترس باشد.

۴. ۱ متغیرها و مدل تحقیق

متغیر وابسته: حق‌الزحمه غیرعادی است

حق‌الزحمه‌های واقعی به دو جزء حق‌الزحمه‌های استاندارد و حق‌الزحمه‌های غیرعادی تقسیم می‌شود. در واقع حق‌الزحمه‌های غیرعادی حسابرسی برابر است با:

$$ABFEE = AAFEE - AFEE$$

$$ABFEE = \text{حق‌الزحمه غیرنرمال حسابرس}$$

$$AAFEE = \text{حق‌الزحمه واقعی حسابرس}$$

$$AFEE = \text{حق‌الزحمه استاندارد}$$

اندازه‌گیری حق‌الزحمه استاندارد

بر پایه مطالعات سایمونیک (۱۹۸۰) مدل حق‌الزحمه استاندارد حسابرسی به متغیرهای احتمال وقوع زیان و ورشکستگی آن بستگی دارد. در این پژوهش، احتمال وقوع زیان شرکت صاحبکار از طریق اندازه شرکت (جمع کل دارایی‌های شرکت، TA) و ورشکستگی صاحبکار از طریق آزمون Z اندازه‌گیری می‌شوند. همچنین بر پایه مطالعات پیشین؛ فرانکل و اسباگ و فرانسس و پالمروس متغیر مجازی "اگر سال مالی شرکت صاحبکار منتهی به پایان سال نباشد" جهت کنترل فصل‌های غیر کاری در حسابرسی و نیز نسبت دارایی‌های جاری و نسبت دارایی‌های آتی و اهرم مالی شرکت صاحبکار جهت کنترل ریسک شرکت به کار گرفته می‌شود. مدل مورد استفاده در این پژوهش برگرفته شده از مدل سایمونیک (۱۹۸۰) است که به صورت ذیل تعریف می‌گردد:

$$LAFEE = \beta_0 + \beta_1 LTA + \beta_2 CATA + \beta_3 QUIK + \beta_4 DE + \beta_5 BANKRUPTCY + \beta_6 YE + \beta_7 LOSS$$

که در این مدل:

$LAFEE$ = لگاریتم طبیعی حق‌الزحمه استاندارد

LTA = لگاریتم طبیعی جمع کل دارایی‌ها شرکت صاحبکار

$CATA$ = نسبت دارایی‌های جاری به کل دارایی‌های شرکت صاحبکار

$QUIK$ = نسبت دارایی‌های آتی (دارایی‌های جاری منهای سرمایه‌گذاری‌ها) به کل دارایی‌های شرکت صاحبکار.

DE = نسبت بدهی‌های بلندمدت به کل دارایی‌های شرکت صاحبکار

$BANKRUPTCY$ = نسبت سود (قبل از اقلام غیرمترقبه) به کل دارایی‌های شرکت صاحبکار

YE = متغیر مجازی ۱، اگر سال مالی پایان سال نباشد.

$LOSS$ = متغیر مجازی ۱، اگر سال مالی جاری شرکت زیانده باشد

متغیر مستقل: متغیر مستقل در این عدم قطعیت سیاست اقتصادی است. در این پژوهش برای اندازه‌گیری عدم قطعیت سیاست اقتصادی از نوسان ۲ معیار نرخ ارز و نرخ رشد اقتصادی استفاده می‌شود. برای این منظور یک دوره زمانی ۵ ساله در نظر گرفته می‌شود. برای اندازه‌گیری نوسان‌های بلندمدت از انحراف معیار آنها استفاده شده است. به این معنی که

به عنوان مثال برای اندازه گیری عدم قطعیت رشد اقتصادی سال ۱۳۹۲، انحراف معیار تغییرات این شاخص در یک دوره ۵ ساله از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۲ در نظر گرفته شده است.

متغیر تعدیلگر

در این تحقیق ریسک پذیری شرکت (RISK) متغیر تعدیلگر است. معیار ریسک پذیری شرکت، نوسانات سود است. ریسک پذیری شرکت به عنوان انحراف استاندارد (نوسانات بازده دارایی ها) طی ۵ سال محاسبه می شود.

همچنین تأثیر متغیرهای کنترلی زیر نیز بر این رابطه بررسی شده است:

اندازه شرکت: (FSIZE): لگاریتم طبیعی ارزش دفتری کل دارایی های شرکت در پایان سال

بازده دارایی ها (ROA): برابر است با نسبت سود خالص به کل دارایی های شرکت

اهرم مالی (LEV): کل بدهی ها به کل دارایی ها

زیان شرکت (LOSS): اگر شرکت در طی سال سکبار زیان گزارش کرده باشد برابر با یک و در غیر این صورت صفر.

فرضیه اول

$$Abfee_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 EPU_{i,t} + \beta_2 SIZE_{i,t} + \beta_3 ROA_{i,t} + \beta_4 LEV_{i,t} + \beta_5 LOSS_{i,t} + \beta_6 \varepsilon_{it}$$

فرضیه دوم

$$Abfee_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 EPU_{i,t} + \beta_2 Risk_{i,t} + \beta_3 (EPU_{i,t} * Risk_{i,t}) + \beta_4 SIZE_{i,t} + \beta_5 ROA_{i,t} + \beta_6 LEV_{i,t} + \beta_7 LOSS_{i,t} + \varepsilon_{it}$$

۵. یافته های پژوهش

آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

در جدول ۱ آمار توصیفی متغیرها، شامل میانگین، میانه، انحراف معیار، حداکثر و حداقل مشاهدات و ... ارائه شده است:

جدول ۱- آمار توصیفی متغیرها

شاخص های کشیدگی					شاخص های مرکزی		نام و تعداد متغیرها	
بیشینه	کمینه	کشیدگی	چولگی	انحراف معیار	میانگین	میانه	علامت اختصاری	متغیرها
۳/۱۲	-۳/۷۰	۴/۶۵	۰/۷۰	۱/۴۲	۰/۱۰	۰/۰۳	ABFEE	حق الزحمه غیرعادی
۴/۱۶	۲/۹۳	۱/۷۰	-۰/۴۶	۰/۴۱	۳/۸۰	۳/۶۷	Economic growth	رشد اقتصادی
۵/۱۸	۳/۳۲	۲/۱۲	۰/۰۹	۰/۵۱	۴/۲۰	۴/۲۹	Exchange rate	نرخ ارز
۰/۳۴	۰/۰۳	۳/۲۶	۱/۰۷	۰/۰۹	۰/۱۰	۰/۱۴	Risk	ریسک پذیری
۱۸/۱	۱۲/۵	۲/۵۸	۱/۵۰	۱/۴۹	۱۴/۶	۱۴/۹	SIZE	اندازه شرکت
۰/۴۴	-۰/۰۵	۲/۴۰	۰/۵۹	۰/۱۳	۰/۱۳	۰/۱۵	ROA	بازده دارایی
۰/۹۲	۰/۰۴	۱/۱۹	۰/۲۴	۰/۲۱	۰/۵۵	۰/۵۶	LEV	اهرم مالی
۱	۰	۸/۱۲	۰/۴۵	۲/۲۴	۰	۰/۱۰	LOSS	زیان شرکت

در ادامه به منظور اطمینان از نتایج تحقیق و عدم وجود رگرسیون کاذب، اقدام به انجام آزمون مانایی و محاسبه ریشه واحد متغیرهای تحقیق گردید. وجود متغیرهای غیر مانا در مدل‌های رگرسیونی باعث می‌شود که آزمون‌های تی استیودنت و فیشر اعتبار لازم را نداشته باشد؛ که به این منظور از آزمون لوین-چو استفاده شده است. نتایج این آزمون در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲- آزمون مانایی متغیرهای تحقیق

متغیر	آماره آزمون	سطح معنی داری
ABFEE	-۴۲/۴	۰/۰۰۰
Economic growth	-۳۶/۱	۰/۰۰۰
Exchange rate	-۶/۱۲	۰/۰۰۰
Risk	-۷/۶	۰/۰۰۰
SIZE	-۴/۴۴	۰/۰۰۰
ROA	-۷/۵	۰/۰۰۰
LEV	-۹/۵	۰/۰۰۰
LOSS	-۲/۴۴	۰/۰۰۴

با توجه به نتایج ارائه شده در جدول ۲، بررسی مقادیر آماره‌های آزمون مانایی و سطح معنی داری آن‌ها نشان می‌دهد که متغیرها در سطح ۹۵ درصد مانا هستند به طوری که سطح معنی داری همه آن‌ها کمتر از ۰/۰۵ است. از این رو نیازی به آزمون هم‌جمعی نبوده و مشکل رگرسیون کاذب وجود نخواهد داشت. پس از انجام پیش‌فرض‌های رگرسیونی اقدام به انتخاب مدل شد. نتایج نشان‌دهنده عدم وجود همخطی میان متغیرها، عدم خودهمبستگی و ناهمسانی واریانس باقیمانده است که تصحیح لازم در این زمینه قبل از برآورد مدل صورت گرفت.

انتخاب مدل

در تحلیل پانلی، داده‌ها به صورت مقطعی - زمانی گردآوری شده‌اند یعنی داده‌های جمع‌آوری شده برای مقاطع مختلف در طی زمان می‌باشد. در داده‌هایی که بدین صورت جمع‌آوری می‌شوند، استقلال مشاهدات حفظ نمی‌گردد زیرا از هر شرکت در سال‌های مختلف چندین مشاهده تکرار شده است که این مشاهدات به هم وابسته‌اند (زیرا متعلق به یک شرکت هستند). برای تحلیل این نوع داده‌ها از تحلیل پانلی استفاده می‌گردد. در جدول ۳ نتایج حاصل از مدل پژوهش نشان داده شده است.

جدول ۳- آزمون چاو یا لیمر و آزمون هاسمن فرضیه‌های تحقیق

فرضیه	آزمون اثرات	مقدار آماره آزمون	P-Value	نتیجه آزمون
اول	آزمون F لیمر	۷/۱۲	۰/۰۰۰	استفاده از مدل پانل
	آزمون هاسمن	۶۰/۱۲	۰/۰۰۰	پانل با اثرات ثابت
دوم	آزمون F لیمر	۴/۱۲	۰/۰۰۰	استفاده از مدل پانل
	آزمون هاسمن	۴۳۲/۱۲	۰/۰۰۰	پانل با اثرات ثابت

با توجه به نتایج حاصل از آزمون F لیمر، از آنجایی که مقدار P-Value آزمون فرضیه‌ها کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد (۰/۰۰۰۰)، همسانی عرض از مبدأها رد شده و لازم است در برآورد مدل‌ها از روش داده‌های پانل استفاده شود. لذا لازم است برای انتخاب الگوی اثرات ثابت یا اثرات تصادفی آزمون هاسمن انجام شود. همچنین با توجه به نتایج حاصل از آزمون هاسمن، از آنجایی که مقدار P-Value آزمون مدل‌ها نیز کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد؛ بنابراین در برآورد این مدل‌ها می‌بایست روش اثرات ثابت بکار برده شود.

جدول ۴- نتایج برآورد فرضیه اول تحقیق

متغیر	مقدار ضرایب	مقدار t	مقدار احتمال
Economic growth	۰/۱۳	۴/۴۷	۰/۰۰۰
Exchange rate	۳/۳۲	۸/۸۹	۰/۰۰۰
SIZE	-۰/۱۶	-۴/۶۵	۰/۰۰۰
ROA	-۰/۱۷	-۱/۱۶	۰/۲۸۱
LEV	-۰/۰۹	-۰/۷۴	۰/۴۳۰
LOSS	۰/۱۲	۰/۳۰	۰/۷۶۹
C (مقدار ثابت)	۱/۳۴	۳/۸۷	۰/۰۰۰
مقدار F	۵/۵۶	مقدار احتمال F	۰/۰۰۰
ضریب تعیین (R^2)	۰/۳۹۰۹	دورین واتسون	۱/۷۲
ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۳۷۸۸		

با توجه به سطح معنی‌داری آماره F (۰/۰۰۰) معناداری کل مدل تأیید می‌شود. سطح معنی‌داری (P -Value) آماره t برای شاخص نااطمینانی سیاست اقتصادی رشد اقتصادی از ۰/۰۵ کمتر (۰/۰۰۰) و معنی‌دار است، ضریب آن (۰/۱۳) و مقدار آماره t با ۴/۴۷ است. این مقدار آماره t در ناحیه د فرض صفر قرار می‌گیرد. در نتیجه بین شاخص نااطمینانی سیاست اقتصادی رشد اقتصادی و حق الزحمه غیرنرمال حسابرس رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. سطح معنی‌داری آماره t مربوط به متغیر نرخ ارز کمتر از ۰/۰۵ بوده (۰/۰۰۰) یعنی معنی‌دار است، ضریب آن (۳/۳۲) است و مقدار آماره t برای آن برابر با ۸/۸۹ است. این مقدار آماره t در ناحیه رد فرض صفر قرار می‌گیرد. در نتیجه می‌توان گفت بین شاخص نااطمینانی سیاست اقتصادی نرخ ارز و حق الزحمه غیرنرمال حسابرس رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

جدول ۵- نتایج برآورد فرضیه دوم تحقیق

متغیر	مقدار ضرایب	مقدار t	مقدار احتمال
Economic growth	۰/۰۶	۱/۵۲	۰/۱۳۲
Exchange rate	۱/۳۲	۲/۰۷	۰/۰۳۲
Risk	۳/۱۴	۲/۴۹	۰/۰۱۱
Economic growth* Risk	۰/۴۷	۲/۱۹	۰/۰۲۹
Exchange rate* Risk	۰/۸۹	۴/۲۳	۰/۰۰۰

متغیر	مقدار ضرایب	مقدار t	مقدار احتمال
SIZE	-۰/۱۲	-۴/۵۴	۰/۰۰۰
ROA	-۰/۰۸	-۰/۴۰	۰/۴۸۷
LEV	-۰/۱۱	-۰/۶۹	۰/۴۳۹
LOSS	۰/۱۶	۰/۳۹	۰/۷۲۱
C (مقدار ثابت)	۱/۴۳	۳/۹۸	۰/۰۰۰
مقدار F	۴/۳۲	مقدار احتمال F	۰,۰۰۰
ضریب تعیین (R ²)	۰/۴۱۲۳	دورین واتسون	۱/۷۹
ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۴۰۰۹		

با توجه به سطح معنی داری آماره F (۰,۰۰۰) می توان گفت که معناداری کل مدل تأیید می شود. بر اساس نتایج سطح معنی داری آماره t مربوط به متغیر Economic growth* Risk کمتر از ۰/۰۵ بوده (۰/۰۲۹) یعنی معنی دار است، ضریب آن (۰/۴۷) است و مقدار آماره t برای آن برابر با ۲/۱۹ است. این مقدار آماره t در ناحیه رد فرض صفر قرار می گیرد. در نتیجه می توان گفت نقش تعدیلگر ریسک پذیری شرکت بر رابطه بین شاخص نااطمینانی سیاست اقتصادی رشد اقتصادی و حق الزحمه غیرنرمال حسابرس معنی دار است. در مورد شاخص دوم نیز سطح معنی داری آماره t مربوط به متغیر Exchange rate*RISK کمتر از ۰/۰۵ بوده (۰/۰۰۰) یعنی معنی دار است، ضریب آن (۰/۸۹) است و مقدار آماره t برای آن برابر با ۴/۲۳ است. این مقدار آماره t در ناحیه رد فرض صفر قرار می گیرد. در نتیجه می توان استنباط کرد نقش تعدیلگر ریسک پذیری شرکت بر رابطه بین شاخص نااطمینانی سیاست اقتصادی و حق الزحمه غیرنرمال حسابرس معنی دار است.

۶. نتیجه گیری و پیشنهادات

همانطور که ذکر شد در یک محیط اقتصادی نااطمینان، تصمیمات و نظر حسابرس محدود است. همچنین چنانچه حسابرس ریسک شرکتی را بالاتر ارزیابی کند، با اتخاذ رویه های حسابرسی اضافی و در نظر گرفتن منابع اضافی برای کم کردن احتمال زیان های اقتصادی و اعتباری آینده، انگیزه بالایی برای اجتناب از خطرات دارد؛ در نتیجه حسابرس به طور طبیعی هزینه های حسابرسی بالایی را برای جبران ریسک در هنگام پذیرش کار در نظر می گیرد. نتایج این پژوهش مطابق با دیدگاه حسابرسی ریسک محور است که بر اساس آن با افزایش نوسانات در نرخ ارز و رشد اقتصادی میزان حق الزحمه غیرنرمال بیشتر می شود؛ چراکه افزایش این نوسان و نااطمینانی در بازار سبب بیشتر شدن ریسک ذاتی شرکت ها می شود که در نتیجه حق بیمه حق الزحمه حسابرسی را افزایش می دهد چراکه با افزایش زمان حسابرسی، استخدام حسابرسان متخصص تر و اجرای روش های حسابرسی بیشتر به عنوان ابزاری برای کاهش شکست حسابرسی، به ریسک های موجود واکنش نشان می دهند؛ که منجر به حق الزحمه بالاتر می شود. همچنین نااطمینانی سیاست اقتصادی، ریسک شکست سرمایه گذاری را افزایش می دهد که منجر به زیان برای سهامداران، مسئولیت بیشتر حسابرس و ریسک بیشتر دعوی قضایی برای حسابرس می شود که این امر سبب حق الزحمه های جبران ریسک حسابرسی بالاتر می شود.

در فرضیه دوم نیز نتایج نشان داد ریسک‌پذیری این رابطه را تقویت می‌کند. نوسانات در نرخ ارز و رشد اقتصادی ناپایدار منجر به غیرقابل پیش‌بینی شدن آینده می‌شود که شرایط برای شرکت‌ها از نظر سرمایه‌گذاری با مشکل مواجه می‌کند. این تأثیرگذاری مثبت از این نظر قابل توجیه است که عدم قطعیت سیاست اقتصادی ریسک ذاتی شرکت‌ها را افزایش می‌دهد که ممکن است بر حق بیمه حق الزحمه حسابرسی تأثیرگذار باشد. با افزایش نوسان در شاخص‌های مورد مطالعه شرکت‌ها تمایل بیشتری به ریسک دارند و دائماً به دنبال سود اضافی هستند و تمایل شرکت‌ها به پرداخت بهای دستیابی به سود مازاد، در سطح ریسک‌پذیری شرکت‌ها منعکس می‌شود. در نتیجه با افزایش ریسک شرکت‌ها، حساب‌رسان درخواست حق الزحمه بیشتری دارند. در واقع از آنجا که سطوح بالاتر ریسک‌پذیری شرکتی با نوسانات عملکرد بیشتر مرتبط است ممکن است منجر به افزایش ریسک عملیاتی و مالی و احتمال بیشتر خطر تحریف با اهمیت شرکت شود. پس حسابرسی نیز به‌طور طبیعی هزینه‌های حسابرسی غیرعادی فوق‌العاده بالایی را برای جبران ریسک در هنگام پذیرش ریسک درخواست می‌کنند.

نتایج این پژوهش مطابق با نتایج وانگ و ژو (۲۰۲۳) است

در انتها بر اساس نتایج پیشنهاد می‌شود که صاحب‌کاران، ناطمینانی موجود در اقتصاد را بر اساس شاخص‌های مورد استفاده در این تحقیق در نظر داشته باشند؛ چراکه با افزایش نوسان در این شاخص‌ها، به سبب افزایش فرایند حسابرسی و بیشتر شدن حق بیمه، میزان حق الزحمه حسابرسی افزایش می‌یابد که همیشه ناشی از افزایش حجم کاری آنها نیست. همچنین به سهامداران شرکت‌هایی که از حق الزحمه حسابرسی به عنوان شاخصی از کیفیت حسابرسی استفاده می‌کنند پیشنهاد می‌شود که این موضوع را در شرایط عدم قطعیت در نظر داشته باشند، که الزاماً افزایش حق الزحمه در این شرایط نمی‌تواند سیگنالی از کیفیت حسابرسی بالاتر و اعتبار و دقت بیشتر موسسه حسابرسی باشد؛ بلکه احتمال وابستگی آن به ریسک ذاتی و عدم قطعیت اقتصادی را در نظر داشته باشند پیشنهاد می‌شود تأثیر انتخابات سیاسی در ایران با حق الزحمه غیرعادی حساب‌رسان مورد بررسی قرار گیرد. همچنین به محققان آتی نیز پیشنهاد می‌شود که تأثیر عدم قطعیت سیاست اقتصادی بر خدمات غیر حسابرسی شرکت‌ها با در نظر داشتن ریسک شرکت را مورد بررسی قرار دهند

منابع و مآخذ

اخگر، محمد امید؛ سجادی، زانیار و رسولی کردستانی، نادر (۱۴۰۲) عدم قطعیت سیاست اقتصادی و ریسک‌پذیری شرکت: نقش رقابت بازار محصول، اصطکاک مالی و مالی شدن، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، آماده انتشار داداشی، نسرین و پورعلی، محمدرضا (۱۴۰۱) تأثیر مسئولیت اجتماعی و ریسک‌پذیری بر عملکرد شرکت‌ها با توجه به متغیر تعدیلگر محدودیت مالی، دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۱۱ (۴۱)، ۱۴۵-۱۵۸

رشیدی، محسن؛ صومی، مائده و کزازی گودرزی، میلاد (۱۴۰۳). واکنش‌های نامتقارن مؤلفه جهش حق الزحمه غیرعادی حسابرسی به تغییرات وضعیت اعتباری. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۳۱ (۳)، ۴۹۲-۵۱۸

رضایی، فرزین؛ ویسی حصار، ثریا و قندچی، فرشید (۱۳۹۸) رابطه بین حق الزحمه حسابرسی با فرصت‌های رشد و بازده غیرعادی شرکت‌ها، دانش حسابرسی، ۱۹ (۷۶)، ۸۷-۱۲۶

صفرزاده، محمدحسین؛ نماور، رضا و حیدری، مژگان (۱۴۰۰) بررسی رابطه بین تأخیر عادی گزارش حسابرسی و ریسک سقوط آتی قیمت سهام و اثر کارایی عملکرد حسابرسی داخلی بر آن، پژوهش‌های حسابداری حرفه‌ای، ش ۲، ۵۴-۳۷

عطایی شریف، عباس؛ لشکری زهرا و خسروی پور، نگار (۱۴۰۰) اثر تعاملی توانایی مدیریت و درماندگی مالی بر حق‌الزحمه حسابرسی در چارچوب نظریه نمایندگی شواهد تجربی: بورس اوراق بهادار تهران، دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۱۰ (۳۹)، ۴۲-۲۹

فخاری، حسین؛ قربانی، هادی و رجب‌بیگی، محمدعلی (۱۳۹۷) پایداری و جهش در حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی، پیشرفت‌های حسابداری دانشگاه شیراز، ۱۰ (۲)، ۲۵۰-۲۲۱

قاسمی، قاسم؛ خدای پور، احمد؛ شمس‌الدینی، کاظم. (۱۴۰۰). بررسی نااطمینانی سیاست اقتصادی بر عدم تقارن اطلاعاتی، واکنش سرمایه‌گذاران به شگفتی سود و افشای اختیاری. دانش حسابداری مالی، ۸ (۳)، ۴۷-۲۵.

قربانی، بهزاد؛ پورطاهرآقدم، فرزانه؛ رهنما رودپشتی، فریدون (۱۴۰۱) تأثیر محافظه‌کاری حسابرسان و وجود عدم قطعیت سیاست‌های اقتصادی بر کیفیت سود، قضاوت و تصمیم‌گیری در حسابداری و حسابرسی، ۱ (۲)، ۲۵-۱

گل محمدی شورکی، مجتبی (۱۴۰۰) بررسی رابطه بین ریسک‌پذیری شرکت و نقدشوندگی سهام با ارزش شرکت، مدیریت دارایی و تأمین مالی، ۹ (۱)، ۴۰-۲۳

لونی، سمیه؛ عباسیان، عزت‌اله؛ حاجی، غلامعلی. (۱۴۰۰). اثر نااطمینانی سیاست‌های اقتصادی بر سرمایه‌گذاری شرکتی: شواهدی از شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران. تحقیقات مالی، ۳۲ (۲): ۲۴۹-۲۶۸.

مرادی، فیض‌اله؛ عاقلی، لطفعلی؛ عصاری آنرانی، عباس (۱۴۰۱) تأثیر نااطمینانی در سیاست‌های اقتصادی بر شدت انرژی در ایران، اقتصاد انرژی، ۱۸ (۷۲)، ۵۸-۲۷

واعظ، سیدعلی؛ آرمن، سیدعزیز و شیهه، سکینه (۱۳۹۷) کیفیت اطلاعات حسابداری و حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسان، دانش حسابرسی، ۱۸ (۷۳)، ۵۲-۲۹

واعظ، علی و تیموری، مرتضی (۱۳۹۳) بررسی ارتباط بین حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسان و خطای برآورد اقلام تعهدی در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، بررسی‌های حسابداری، دوره اول، ش ۳، ۹۵-۱۱

متین فرد، مهران؛ چهارمحالی، علی‌اکبر. (۱۴۰۱). بررسی اثر عدم قطعیت اقتصادی بر نگهداشت وجه نقد، دانش سرمایه‌گذاری، ۱۱ (۴۱)، ۵۲۷-۵۱۱

Chatjuthamard, P., Wongboonsin, P., Kongsompong, K., Jiraporn, P., (2019). Does economic policy uncertainty influence executive risk-taking incentives? *Financ. Res. Lett.* 37, 101385.

Çolak, G., Durnev, A., & Qian, Y. (2017). Political uncertainty and IPO activity: Evidence from U.S. gubernatorial elections. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 52(6), 2523-2564.

Dabor, Alexander Olawumi, Uyagu Benjamine (2017) Abnormal Audit Fee And Audit Quality: A Moderating Effect Of Firm Characteristics, *SIJDEB*, 1(4), 2017, 327-340 p-ISSN: 2581-2904, e-ISSN: 2581-2912

Daryaei, Abbas Ali, Davood Askarany, and Yasin Fattahi. (2024). Impact of Audit Fees on Earnings Management and Financial Risk: An Analysis of Corporate Finance Practices. *Risks* 12: 123. <https://doi.org/10.3390/risks12080123>

- DeFond, M. & Zhang, J. (2014). A review of archival auditing research. *Journal of Accounting and Economics*, 58(1), 275-326
- Faccio, M., Marchica, M. T., & Mura, R. (2016). CEO gender, corporate risk-taking, and the efficiency of capital allocation. *Journal of Corporate Finance*, 39, 193-209. <https://doi.org/10.1016/j.jcorpfin.2016.02.008>
- Jens, C. E. (2017). Political uncertainty and investment: Causal evidence from U.S. gubernatorial elections. *Journal of Financial Economics*, 124(3), 563-579.
- Lee, S. (2024) Withdrawal notice The capital market consequence of sustained abnormal Audit fees”: Evidence from stock price crash risk, [The British Accounting Review](#) Available online 6 December 2024, 101533
- Ming Cheng and Chonlavit Sutunyarak (2023). Impact of economic policy uncertainty on audit fees: Evidence from Chinese listed companies. *Problems and Perspectives in Management*, 21(3), 682-697. doi:10.21511/ppm.21(3).2023.53
- Meiryani, M (2021) The Effect of Audit Service Market Concentration and Power Market of Public Accountant Office on Audit Fee, ICEBT 2021: 2021 5th International Conference on E-Education, E-Business and E-Technology June 2021 Pages 99-105 <https://doi.org/10.1145/3474880.3474901>
- Mirza, S. S., & Ahsan, T. (2020). Corporates' strategic responses to economic policy uncertainty in China. *Business Strategy and the Environment*, 29(2), 375-389. <https://doi.org/10.1002/bse.2370>
- Vural-Yavas, Ç., (2020). Corporate risk-taking in developed countries: the influence of economic policy uncertainty and macroeconomic conditions. *J. Multinat. Financ. Manag.* 54, 100616.
- Wang, Jinfeng & Ran Zhu (2022) Economic Policy Uncertainty, Corporate Risk-Taking and Abnormal Audit Fees, *International Journal of Economics and Finance*; Vol. 14, No. 12; 2022, ISSN 1916-971X E-ISSN 1916-9728
- Xuelian Li, Ming Liu (2024) Abnormal audit fees and financial reporting quality: A meta-analysis, *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, Volume 55, June 2024, 100622
- Yang, R., Yu, Y., Liu, M. L. et al. (2018). Corporate Risk Disclosure and Audit Fee: A Text Mining Approach. *European Accounting Review*, 27(3), 583-594. <https://doi.org/10.1080/09638180.2017.1329660>
- Yan ,Zhao, & Su, Kun, (2024). Economic policy uncertainty and corporate financialization: Evidence from China," *International Review of Financial Analysis*, Elsevier, vol. 82(C).
- Zhou, Xiaohui., Pengzheng Lou , Yongmin Wu , and Lijuan Zhang (2022) Earnings Persistence and Abnormal Audit Fees, *Discrete Dynamics in Nature and Society* Volume 2022, Article ID 2659939, 12 pages <https://doi.org/10.1155/2022/2659939>

The effect of Firm Risk on the Relationship between Economic Policy Uncertainty and Abnormal Auditor Fees

Samira Zarei¹

Shahab Mohammadi²

Mohsen Fazlollah Firuzkuhi³

Abstract

In an uncertain economic environment, the auditor's decisions and opinions are limited. Also, if auditors assess a company's risk higher, they have a high incentive to avoid risks by applying additional audit procedures and allocating additional resources to reduce the likelihood of future economic and credit losses. As a result, auditing naturally generates abnormally high audit costs to compensate for the risk when accepting the risk. The purpose of this study is to examine the effect of company risk on the relationship between economic policy uncertainty and abnormal auditor fees. The information from this study is taken from the financial statements of 164 companies during the period 1391-1401. The research is applied in terms of purpose; in terms of nature and content it is a correlation type. Multiple regression based on panel data analysis (panel data) was used to test the relationship between variables and the significance of the model. The results show that there is a positive relationship between economic policy uncertainty indicators, economic growth and exchange rate, and abnormal auditor fees. In addition, firm risk-taking moderates the relationship between economic policy uncertainty indicators and abnormal auditor fees, leading to a strengthening of this relationship.

Keywords

Firm Risk, Economic Policy Uncertainty, Abnormal Auditor Fees

¹ Assistant Professor, Department of Accounting, Islamic Azad University, West Tehran Branch, Tehran, Iran (zareisamira@witiau.ac.ir)

² PhD Student in Accounting, Islamic Azad University, West Tehran Branch, Tehran, Iran (shahabmohammadi1987@yahoo.com) (Corresponding Author)

³ PhD Student in Accounting, Islamic Azad University, West Tehran Branch, Tehran, Iran (mohsenfiruzkuhi@gmail.com)